

Milena Jovičević

Marija Džoganović

LIKOVNA KULTURA

za četvrti razred osnovne škole
PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA, 2015.

Dr Milena Jovićević Marija Džoganović

LIKOVNA KULTURA

za četvrti razred osnovne škole

PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

Izdavač Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica

Za izdavača Zoja Bojanić-Lajović, direktorica

Glavni urednik Radule Novović

Odgovorni urednik Lazo Leković

Urednica Biljana Miranović

Recenzenti dr Aleksandar Čilikov
mr Nataša Đurović
Gordana Mijanović
Rada Mujović
dr Zorica Minić

Lektura Jasmina Radunović

Korektura Dragan Batrićević

Dizajn i prelom Slađana Bajić-Bogdanović

Tehnički urednik Rajko Radulović

Štampa Grafo Group D.O.O. – Podgorica

Tiraž 500

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISBN 978-86-303-1853-5
COBISS.CG-ID 27324688

Nacionalni savjet za obrazovanje, rješenjem broj 16-1198 od 31. 3. 2015. godine, odobrio je ovaj priručnik za upotrebu u osnovnoj školi.

SADRŽAJ

Uvod	4

CRTANJE

CRTAČKI MATERIJALI I SREDSTVA I CRTAČKE PODLOGE (2 časa)	7
RITAM (RAVNOMJERNO I NERAVNOMJERNO PONAVLJANJE) (2 časa)	9
IZRAZ I CRTEŽ (2 časa)	11

SLIKANJE

BOJENA POVRŠINA I SLIKARSKI MATERIJALI I SREDSTVA (2 časa)	13
SVIJETLE I TAMNE BOJE (2 časa)	15

VAJANJE

KIP, VAJAR/VAJARKA I VAJARSKI MATERIJALI (2 časa)	17
RELJEF (2 časa)	19

PROSTORNO OBLIKOVANJE

PROSTOR (4 časa)	21

SCENSKI PROSTOR

OBLIKOVANJE SCENSKOG PROSTORA (2 časa)	23

GRAFIKA

IZRADA MATRICE (4 časa)	25

PRILOZI	27

Literatura	43

KOLEGE I KOLEGINICE,

Ovaj priručnik nastavlja se na priručnike iz prvog ciklusa (prvog, drugog i trećeg razreda) osnovne škole s intencijom da nastavnicima i nastavnicama pruži mogućnost proširivanja i dopune udžbeničkog sadržaja i uvođenja učenika i učenica u novi ciklus.

Osnovni koncept Priručnika počiva na scenarijima za časove koji se ne oslanjaju isključivo na Udžbenik, već proširenim i drugačijim pristupom određenim likovnim problemima znatno obogaćuje sadržaj Udžbenika, vodeći računa o fazama razvoja likovnog izražavanja učenika i učenica u ovom uzrastu.

Učenici/učenice u ovom uzrastu lako primaju brojne, pa i loše spoljne uticaje (pre crtavaju slikovnice, u crtanju koriste šablone), gubeći svoj autentični izraz. Imajući to u vidu, predlažemo scenarija koja imaju za cilj razvijanje pravilnog odnosa i ljubavi prema prirodi i okolini i omogućavanje veće slobode pri iskazivanju njihove kreativnosti.

Upućujemo ih na činjenicu da kvalitet rada nije određen skupim materijalima i sredstvima, već da se kreativnost gradi iznutra. Može biti na najvišem nivou i kada je realizovana vrlo oskudnim, čak pronađenim materijalima i sredstvima iz prirode i okoline.

Na ovaj način učenici i učenice šire vidike i formiraju zdrav odnos prema materijalima i sredstvima, učeći se da istražuju. Istraživanje okoline i prirode kroz igru podstiče kreativnost i slobodu u izražavanju, ističe individualne specifičnosti izbjegavajući šablon i stereotip.

Sadržaj predmeta Likovna kultura koncipiran je tako da učenici i učenice u skladu s uzrastom međusobno povezuju pojmove iz likovne teorije, likovne tehnologije, a istovremeno ih povezuju s pojmovima iz drugih predmetnih oblasti. Zbog toga je ovaj Priručnik oslonjen upravo na ove odrednice.

Važan segment Priručnika jeste posmatranje i analiza pažljivo izabranog, konkretnog, likovnog djela koje predstavlja dobar uvod u usvajanje novih likovnih pojmova. S druge strane, pojačava motivaciju kod učenika i učenica.

Umjetničko djelo utiče i na formiranje ukusa, čemu ih želimo pravilno uputiti kako ne bi padali pod uticaj raznovrsnih dopadljivih a kič sadržaja.

Savremena likovna djela, koja karakterišu naše vrijeme, često treba objašnjavati i približiti i starijim generacijama, ne samo učenicima i učenicama. Radovi koji se zasnivaju na idejama i konceptima primjereniji su za obradu u višim razredima osnovne škole.

Savremena likovna djela u kojima autori koriste neobičniji pristup i upotrebljavaju raznovrsne zanimljive materijale, čak i svakodnevne predmete, kod učenika i učenica uglavnom bude veće interesovanje i zadovoljstvo. Tako da će nam ovaj Priručnik poslužiti kao dobar uvod u drugi ciklus devetogodišnjeg školovanja iz likovne kulture.

Upoznavanje učenika i učenica s najrazličitijim savremenim načinima likovnog izražavanja proširuje njihovu sposobnost razumijevanja likovne umjetnosti i podstiče ih da se slobodnije i kreativnije izraze.

Priručnik sadrži 10 scenarija za izvođenje nastave.

Scenarije čine sljedeći segmenti:

Broj priloga: naziv i strana na kojoj se nalazi.

- **Operativni ciljevi** koji su u skladu s operativnim ciljevima plana i programa za predmet Likovna kultura.
- **Pojmovi** iz oblasti likovne kulture koje učenici i učenice treba da usvoje u četvrtom razredu.
- **Korelacija** s ostalim nastavnim predmetima. Navedena je u slučajevima u kojima je bilo moguće uspostaviti korelaciju s određenim predmetima.
- **Likovna sredstva** koja su potrebna za konkretne aktivnosti. Novina koja se pojavljuje u Priručniku u odnosu na Udžbenik jeste mogućnost da učenici i učenice sami prave određene podloge, materijale i sredstva, čime se sadržaj dopunjava i osnovima likovne tehnologije.
- **Uvodne napomene** koje sadrže upoznavanje s konkretnim umjetničkim djelom ili neki drugi vid motivacije (pošeta/posjeta muzeju, galeriji, pozorištu, ateljeu umjetnika, korelacija s ostalim predmetima). Na ovaj način učenici i učenice bolje usvajaju i analiziraju pojmove koje uče. Scenariji sadrži savjete za upotrebu likovnih materijala i sredstava.
- **Motivacija** koja je podstaknuta pažljivo odabranim likovnim djelom kojim se otvara likovni problem, kao i posjetama/posjetama muzejima i galerijama, pozorišnim predstavama, crtanim filmovima i umjetničkim ateljeima i slično. Posmatranje i analiza djela u muzejima i galerijama podstiču komunikaciju između nastavnika ili nastavnice i učenika ili učenice. Motivaciju podstiče i zahtjev da učenici i učenice neke podloge i materijale pripremaju uz pomoć nastavnika ili nastavnice. To je dobar način da se učenici i učenice ekološki osvješćuju shvatajući značaj reciklaže i zaštite životne sredine.
- **Istraživanje** koje se odnosi na pronalaženje i eksperimentisanje s nepoznatim i novim materijalima (često i s materijalima pronađenim u prirodi i okolini) ili s poznatim materijalima koji se upotrebljavaju na nov način. Istraživanje se odnosi i na upoznavanje nacionalne kulturne baštine, detaljno posmatranje umjetničkih djela, predmeta i pojava u najbližoj okolini.

- **Aktivnosti** učenika i učenica koje slijede nakon uvodnog dijela časa i uspješne motivacije. Učenici i učenice pristupaju realizaciji ponuđenog zadatka koji ima za cilj usvajanje likovnih zakonitosti i formiranje odnosa prema svom djelu, djelu vršnjaka, djelu umjetnika, kao i odnos poštovanja prema prirodnom, kulturnom i socijalnom okruženju. Zadatak podstiče kreativan i individualan pristup datom likovnom problemu i podstiče samostalnost i originalnost. U skladu s razvojem motoričkih sposobnosti učenika i učenica u ovom uzrastu predlažemo upotrebu složenijih i zahtjevnijih likovnih materijala i sredstava.
- **Vrednovanje** koje slijedi na kraju časa. Svi dvodimenzionalni radovi kače se na tablu u visini očiju djece/djece. Trodimenzionalni radovi postavljaju se na klupama tako da budu vidljivi sa svih strana. Vrednovanje treba usmjeriti na napredak učenika i učenica u nastavnom procesu, kao i na njihovo angažovanje na času, a ne isključivo na ocjenu zadatka. Učenici i učenice se uključuju u proces vrednovanja postignutih ciljeva, imenuju likovne pojmove koje je trebalo usvojiti kroz likovni zadatak i na taj način ih obnavljaju i utvrđuju. Vrednuje se ostvarenost likovnog zadatka, upotreba likovne tehnike i kreativnost u radu. Učenici i učenice se podstiču da objektivno analiziraju svoja djela i djela vršnjaka.

Autorke

SCENARIO 1 (2 časa)

CRTAČKI MATERIJALI I SREDSTVA I CRTAČKE PODLOGE

Prilog 1a: *Altamira, Španija* (str. 27)

Prilog 1b: *Altamira, Španija* (str. 27)

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- razlikuje specifičnost linija nacrtanih čvrstim i tečnim crtačkim materijalima i sredstvima
- razvija sposobnost za rukovanje različitim crtačkim materijalima i sredstvima

Pojmovi:

tečna i tvrda sredstva za crtanje, crtačka podloga

Likovna sredstva:

blok br. 5, kamen, drvo, kora drveta, četka, pero, drvce iz prirode, čaj, vino, kafa, ugljen u štapićima (izgorjelo drvo), bijela kreda

Uvodne napomene:

➔ Ovaj scenario realizuje se poslije obrade poglavlja Crtački materijali i sredstva iz Udžbenika. Učenike i učenice treba obavijestiti da potraže i donesu materijal iz prirode koji im može koristiti kao likovno sredstvo. Predlažemo da nastavnik ili nastavnica pripremi za čas nekoliko vrsta čaja, crnu kafu i crno vino kao tečne materijale za crtanje.

Motivacija:

➔ Nastavnik ili nastavnica pokazuje reprodukciju Bizon, Altamira (Španija), ili reprodukciju jelena iz pećine Lasko (Francuska), koja je prilog broj 1 u Udžbeniku. Predlažemo nastavniku ili nastavnici da postepeno upoznaje učenike i učenice s važnim razdobljem iz istorije umjetnosti (praistorijom) navodeći neke zanimljive detalje koji se lako pamte.

Nastavnik ili nastavnica može motivisati učenike i učenice pričajući im priču o potrebi praistorijskog čovjeka da crta na zidovima pećina u kojima je živio. Vjerovao je u magijske rituale, a crteži su bili u službi tih rituala. Mnogi pećinski crteži jesu predstave životinja koje je praistorijski čovjek lovio.

Nastavnik ili nastavnica upućuje na crtanje sredstvima i materijalima iz prirode. Kao zanimljiv detalj može se navesti da je praistorijski čovjek koristio isključivo pigmente – prah (boje) iz prirode – koje je pravio od zemlje, čađi, životinjske i biljne masti. Danas uglavnom koristimo boje koje se proizvode u fabrikama.

Istraživanje:

➔ Učenici i učenice analiziraju materijale i sredstva koja su donijeli, kao i ona koja je nastavnik ili nastavnica obezbijedio za rad. Razvrstavaju materijale iz prirode koji se mogu koristiti kao crtačke podloge i kao crtačka sredstva. Prave razliku između tečnih i tvrdih crtačkih materijala i sredstava. Odabiraju adekvatan materijal i sredstva za određeni oblik i veličinu crtačke podloge.

Aktivnosti:

➔ Učenici i učenice crtaju omiljenu životinju, različitim crtačkim materijalom i sredstvima, na odabranoj crtačkoj podlozi.

Vrednovanje:

➔ Učenici i učenice uz pomoć nastavnika ili nastavnice izlažu radove. Vrednuje se odabir materijala i sredstava u zavisnosti od oblika i veličine podloge, kao i prepoznavanje tečnih i čvrstih crtačkih materijala iz prirode. Vrednuje se razlikovanje tragova – linija koje ostavljaju različiti crtački materijali.

SCENARIO 2 (2 časa)

RITAM (RAVNOMJERNO I NERAVNOMJERNO PONAVLJANJE)

Prilog 2: *Dženifer Bartlet* (str. 28)

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- usvoji pojam ritma, prepoznaje ravnomjerno i neravnomjerno ponavljanje elemenata (po obliku, veličini i boji) u umjetničkom djelu
- razvija sposobnosti za korekciju i upornost u nizanju elemenata

Pojmovi:

ritam, ravnomjerno i neravnomjerno ponavljanje

Korelacija:

Matematika, geometrijski oblici

Likovna sredstva:

blok br. 5, pero i četka, flomasteri, krede, tuš u boji, olovka, olovke u boji

Uvodne napomene:

➔ Budući da je grupni zadatak iz Udžbenika, koji se odnosi na ritam, kompleksan, predlažemo uvodni zadatak koji će se nadovezati na prilog 37 (Dž. Bartlet), a biti dobar uvod za grupni zadatak.

Motivacija:

➔ Nastavnik ili nastavnica dijeli štampane reprodukcije priloga 37 ili veću štampanu reprodukciju postavlja na tablu. Zatim traži od učenika i učenica da uoče na koji se način ponavljaju određeni likovni elementi i kako se naziva to ponavljanje elemenata.

Umjetnica Dženifer Bartlet koristi u svojim djelima geometrijske oblike i stvara kompozicije nižući ravnomjerno i neravnomjerno te oblike na zidu, platnu ili papiru. U pomenutom primjeru umjetnica u lijevom uglu instalacije ravnomjerno raspoređuje kvadrate iste veličine, različite po boji. Znači, govorimo o ravnomjernom ponavljanju po obliku i o neravnomjernom ponavljanju po boji. U nastavku rada umjetnica neravnomjerno raspoređuje oblike (kvadrat, trougao i krug), ali su svi iste boje (crne). Znači, govorimo o ravnomjernom ponavljanju po boji, ali neravnomjernom ponavljanju po obliku i veličini.

Istraživanje:

➔ Učenici i učenice analiziraju reprodukciju iz Udžbenika (prilog br. 2), prepoznajući ravnomjerno i neravnomjerno ponavljanje elemenata po veličini, boji i obliku.

Aktivnosti:

➔ Nakon analize date reprodukcije učenici i učenice biraju po jedan element s pomenutog primjera (kvadrat, trougao ili krug). Na osnovu izabranog oblika dijele se u tri grupe koje će na listu bloka br. 5 uraditi sljedeće zadatke:

Grupa koja je izabrala kvadrat, ravnomjerno ga raspoređuje po veličini, a neravnomjerno po boji.

Grupa koja je izabrala krug, ravnomjerno ga raspoređuje po boji, a neravnomjerno po veličini.

Grupa koja je izabrala trougao, ravnomjerno ga raspoređuje i po boji i po veličini.

Vrednovanje:

➔ Vrednuje se usvajanje pojmova ravnomjerno i neravnomjerno ponavljanje elemenata (po obliku, veličini i boji) u umjetničkom djelu i radovima vršnjaka. Kod učenika i učenica treba podsticati sposobnosti za korekciju i upornost u nizanju elemenata, kao i ošćaj/osjećaj za ritmički raspored elemenata u kompoziciji.

SCENARIO 3 (2 časa)

IZRAZ I CRTEŽ

Prilog 3: *Grafit nastao čišćenjem zida* (str. 28)

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- razvija smisao za kombinovanje teksta i crteža
- razvija sposobnost upotrebe svog izraza u dekorativne svrhe
- uči novu crtačku tehniku – urezivanje linija grebanjem po podlozi

Pojmovi:

grafit, plakat, estetsko uređenje okoline

Korelacija:

Priroda i tehnika, ravnoteža u prirodi

Likovna sredstva
i podloge:papir, voštane boje, svijeća, crni tuš, sapun ili tečnost
za pranje suđa, drvca, čačkalice, trska, štapići

Uvodne napomene:

➔ Kako su u Udžbeniku dati zadaci koji se odnose na plakat i grafit, a koje učenici i učenice rade pojedinačno ili u grupama, ovaj scenario je dat kao podrška pozitivnoj primjeni grafita.

Motivacija:

➔ Nastavnik ili nastavnica pokazuje reprodukciju grafita nastalog čišćenjem zida, prilog br. 50 u Udžbeniku. S učenicama i učenicima razgovara o narušenoj ravnoteži u prirodi, šeći/sječi stabala da bi se dobio papir (celuloza), kao i o zagađenju koje ostavlja traga i na zidu. Skreće pažnju učenicima i učenicama kako se na kreativan način može učestvovati u očuvanju čovjekove okoline. Učenici i učenice treba da rade plakat novom tehnikom na temu zaštite okoline. Ova tehnika omogućava otkrivanje bojenog sloja ispod crne površine tuša. To je nova crtačka tehnika u kojoj upotrebljavaju poznate materijale na nov način.

Nastavnik ili nastavnica može predložiti da crtaju na temu Drvo, s tekstom kojim se drvo obraća ljudima.

Istraživanje:

➔ Učenici i učenice smišljaju kratku poruku koje drvo (priroda) šalje čovjeku. Prave skicu za plakat u kojoj kombinuju crtež s tekstom.

Aktivnosti:

➔ Učenici i učenice pripremaju podlogu za crtanje. Prekrivaju cijelu površinu papira svijećom ili voštanim (masnim) bojama. Nakon toga na čitavu površinu papira nanose tuš u koji je dodata kap tečnosti za pranje suđa ili sapuna, i čekaju da se podloga osuši.

Na osnovu skice koju su nacrtali, učenici i učenice izvode plakat na već pripremljenoj i osušenoj podlozi. Crtež se izvodi grebanjem crne površine tuša različitim drvcima, trskom, čačkalicama.

Vrednovanje:

➔ Vrednuje se smisao za kombinovanje teksta i crteža, kao i kreativnost i istrajnost u izvođenju nove crtačke tehnike.

SCENARIO 4 (4 časa)

BOJENA POVRŠINA I SLIKARSKI MATERIJALI
I SREDSTVAPrilog 4: *Stuart Dejvis, ulje na platnu, 1952* (str. 29)

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- upozna se s novim slikarskim materijalima i sredstvima i njihovom upotrebom
- upoznaje karakteristike prekrivanja obojenih površina upotrebljavajući različite slikarske materijale

Pojmovi:

kolaž

Korelacija:

Matematika, kružnica

Likovna sredstva i
podloge:

papir, olovka, kolaž papir, vodene boje, tempere, četke, voštane boje, pastel

Uvodne napomene:

➔ Scenario se može realizovati poslije zadatka u Udžbeniku, jer obnavlja znanje o bojenoj površini i načinima na koje ju je moguće dobiti. Za izvođenje scenarija potrebna su četiri časa. Na prvom dvočasu učenici rade kolaž, a na sljedećem, na osnovu kolaža, slikaju tečnim i tvrdim slikarskim materijalima.

Motivacija:

➔ Nastavnik ili nastavnica pokazuje reprodukciju S. Dejvisa i pita učenike i učenice koja bi to mogla biti tehnika. Objašnjava da je moguće jednom tehnikom imitirati drugu tehniku. Pita učenike i učenice zašto im ovaj rad liči na kolaž.

Nastavnik ili nastavnica zadaje temu Baloni u tehnici kolaž. Upućuje učenike i učenice da slikaju veći broj balona koji se preklapaju. Najavljuje im da će na sljedećem dvočasu na osnovu kolaža praviti sliku.

Istraživanje:

➔ Učenici i učenice prave skicu za kolaž. Planiraju raspored balona, njihovu veličinu i djelimično jedan balon preklapaju drugim. Kolaž je moguće izvesti po principu od cjeline ka detaljima, tako što se na cijelu površinu zalijepi kolaž papir jedne boje a preko njega se lijepe baloni izrezani od kolaž papira raznih boja. Na taj se način jedna bojena površina prekriva drugom, za što je kolaž pogodna tehnika.

Aktivnosti:

➔ Na drugom dvočasu učenici i učenice koriste gotov kolaž kao skicu na osnovu koje slikaju tečnim i tvrdim materijalima. Na praktičnom primjeru upoznaju karakteristike pokrivanja bojene površine različitim materijalima.

Recimo, preko voštanih boja ili pastela slikaju, crtaju preko vodenih boja ili tempere, kolažiranjem različitih materijala pokrivaju bojene površine.

Vrednovanje:

➔ Vrednuje se usvajanje karakteristika tečnih i tvrdih slikarskih materijala i njihova adekvatna upotreba. Nastavnik ili nastavnica traži od učenika i učenica da na primjeru svog rada ili rada vršnjaka pronađu površine nastale prekrivanjem bojenog sloja, kao i da navedu slikarske tehnike koje to omogućavaju. Učenici i učenice navode slikarske materijale koji ne ostavljaju pokrivni trag. Vrednuje se kreativnost u organizaciji same kompozicije, kao i dosljednost u imitiranju jedne tehnike drugom.

SCENARIO 5 (2 časa)

SVIJETLE I TAMNE BOJE

Prilog 5: *Henry Edmond Kros, The golden isles* (str. 30)

Prilog 6: *Gerhad Rihter, See-see, 1970* (str. 30)

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- razvrstava boje po stepenu svjetlosti – valeru
- razvija spretnost za postepeno miješanje boje
- navikava se da uravnoteženo raspoređuje svijetle i tamne boje

Pojmovi:

svijetle boje, tamne boje, valer

Korelacija:

Priroda i tehnika, vodene površine

Likovna sredstva i podloge:

papir, vodene boje, tempere, četke

Uvodne napomene:

➔ Ovaj scenario trebalo bi izvesti prije zadatka iz Udžbenika (str. 43), jer se u njemu traži rad s valerima dvije boje, dok se ovdje/ovdje vježba valer jedne boje.

Motivacija:

➔ Nastavnik ili nastavnica pokazuje reprodukciju G. Rihtera, Morski krajolik. Učenici i učenice uočavaju koja je boja najsvjetlija, a koja najtamnija. Posebnu pažnju treba obratiti na postepenost u smjenjivanju boja, odnosno na fine prelaze valera plave boje.

Nastavnik ili nastavnica pokazuje kako se valer jedne boje može dobiti na paleti dodavanjem crne ili bijele u tu boju. Za ovaj način miješanja boja pogodna tehnika jeste tempera. Drugi način dobijanja tamne boje jeste nanošenje iste boje na već osušenu bojenu površinu. Potrebno je objasniti da se s više nanosa boje dobija tamnija boja. Za drugi način miješanja boja pogodna tehnika jeste akvarel (vodene boje).

Tražiti od učenika i učenica da odrede boju mora. Od čega zavisi boja? Da li se plitka i duboka voda razlikuju po boji? I tako dalje.

Istraživanje:

➔ Učenici i učenice kroz praktičan rad upoznaju načine miješanja boja direktno na papiru i na paleti. Uvježbavaju postupno posvjetljivanje i potamnjenje boja. Biraju tehniku kojom slikaju. Upoznaju pokrivenost bojenog sloja kod tehnika tempera i akvarel (vodene boje). Uočavaju pokrivenost kod tehnike tempera, a kod akvarela prozirnost bojenog sloja i mogućnost nanošenja sloja boje preko već osušene bojene površine.

Aktivnosti:

➔ Učenici i učenice slikaju na temu Duboka voda, na cijeloj površini papira. Miješanjem plave boje sa crnom i bijelom dobijaju svjetlije i tamnije valerske vrijednosti plave boje.

Vrednovanje:

➔ Učenici i učenice postavljaju radove. Nastavnik ili nastavnica pita na koji je način predstavljena duboka, a na koji način plitka površina mora. Upoređuje dva rada koja su rađena različitim tehnikama. Razgovara s učenicima i učenicama o načinima na koje je moguće posvijetliti i potamniti boju u zavisnosti od slikarske tehnike koja je korišćena. Vrednuju se radovi s većim brojem valerskih vrijednosti. Vrednuje se i raspored svijetlih i tamnih boja, kao i postupnost u posvjetljivanju, odnosno zatamnivanju.

SCENARIO 6 (2 časa)

KIP, VAJAR/VAJARKA I VAJARSKI MATERIJALI

Prilog 7: *Gušenica/Gusjenica* (str. 31)

Prilog 8: *Kaktus* (str. 31)

Prilog 9: *Suncokret* (str. 31)

Prilog 10: *Jež* (str. 32)

Prilog 11: *Gušenica/Gusjenica, dečiji/dječiji rad* (str. 32)

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- upozna i analizira vještačke materijale i svakodnevne predmete koji mogu poslužiti kao vajarski materijal
- navikava se da pri oblikovanju kipa koristi predmete iz okoline i realizuje sopstvenu ideju

Pojmovi:

vajar, kip, vajarski materijali

Korelacija:

Priroda i tehnika, biljni i životinjski svijet

Likovna sredstva i podloge:

stiropor, čačkačice, celofan, štapići za roštilj, vata, čepovi, plastične čaše, plastične slamke, školjke za jaja

Uvodne napomene:

➔ Za ovaj scenario potrebna su dva časa. Formirati četiri grupe. Svaka grupa oblikuje određenu biljku ili životinju (gušenicu/gusjenicu, ježa, suncokret i kaktus). Učenici i učenice mogu izabrati sami svoju grupu.

Motivacija:

➔ Pokazati reprodukcije radova iz Udžbenika, priloge 80 (Ž. L. Kornek), 81 (J. Sone) i 83 (T. Fridman). Diskutovati s učenicima i učenicama o svojstvima upotrijebljenog materijala. Navoditi učenike i učenice da razmišljaju o širokom izboru predmeta i materijala koje mogu pronaći u okruženju. Potom im objasniti zbog čega su umjetnici izabrali baš te materijale.

Istraživanje:

➔ Učenici i učenice prepoznaju svojstva različitih materijala i analiziraju sakupljene materijale, razmišljajući na koji način najbolje da oblikuju zadate biljke i životinje.

Aktivnosti:

➔ Učenici i učenice po grupama oblikuju gušenicu/gusjenicu, ježa, suncokret i kaktus od različitih materijala koji se upotrebljavaju u svakodnevnom životu.

Počinju tako što razmišljaju o formi zadate biljke i životinje i odabiraju odgovarajuće materijale. Neki od materijala jasno upućuju na određenu životinju ili biljku. Ako je potrebno, možete im pomoći u načinu obrade materijala (rezanju, kidanju), ali ne i u odabiru materijala i samoj ideji. Važno je da učenici i učenice sami dođu do određenih rješenja kroz timski rad jer tako razvijaju kreativnost, osećaj/osjećaj za formu i upotrebu različitih materijala.

Vrednovanje:

➔ Učenici i učenice uz pomoć nastavnika ili nastavnice izlažu realizovane skulpture na klupi i razgovaraju o različitim načinima rješavanja zadatka. Vrednuje se način na koji su odabrali različite materijale i kako su ih kombinovali da bi postigli željenu formu.

SCENARIO 7 (2 časa)

RELJEF

Prilog 12: *Reljef Crne Gore, Biljarda, Cetinje* (str. 33)

Prilog 13: *Milivoje Babović, reljef iz serije Tragovi, terakota, 2011* (str. 33)

Prilog 14: *Asirski reljef, 704–681 (p.n.e.)* (str. 33)

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- upozna pojam reljefa
- razvija sposobnost za obradu površina mekih materijala
- razvija osjećaj/ošućaj za veću ili manju izbočenost oblika

Pojmovi:

niski reljef, visoki reljef

Korelacija:

Poznavanje društva, reljef zavičaja

Likovna sredstva i podloge:

čvrst karton veličine pola lista bloka br. 5, olovke ili kreda, plastelin ili glina, čačkalice, pijesak, alatke za glinu ili špahtle, tempere i četkice (ukoliko učenici žele da boje vodene, zelene površine)

Uvodne napomene:

➔ Za ovaj scenario potrebna su četiri časa. Može se izvoditi nakon zadataka iz Udžbenika.

Prije izvođenja ovog scenarija predlažemo da se organizuje izlet do Cetinja kako bi učenici vidjeli/vidjeli geografski reljef Crne Gore koji se nalazi u Biljardi. Reljef je velikih dimenzija i bez obzira na to što će učenici realizovati umjetnički, a ne geografski reljef, na ovom primjeru će lako uočiti oblikovana uzvišenja; udubljenja i ravne površine; prepoznati niski i visoki reljef.

Na ovaj način učenici se upoznaju s karakteristikama zavičajnog reljefa.

Motivacija:

➔ Na prvom dvočasu nastavnik ili nastavnica razgovara s učenicima na temu zavičaja i skreće im pažnju na određene karakteristike reljefa koji nas okružuje: ravnice, jezera, planine, rijeke, more. Pokazuje primjer reljefa Crne Gore (prilog 12), pomaže učenicima da lociraju svoj zavičaj i

uoče koji prirodni oblici dominiraju u njemu. Napominje da se geografski reljef izrađuje po tačno utvrđenim pravilima, za razliku od umjetničkog, kod koga ta pravila ne postoje.

Na drugom dvočasu nastavnik ili nastavnica pokazuje učenicima reprodukcije umjetničkih reljefa (prilozi 13 i 14), objašnjavajući da je umjetnički reljef rezultat slobodnog izražavanja i zavisí isključivo od doživljaja umjetnika ili umjetnice. Nastavnik ili nastavnica podstíče učenike da na datim primjerima prepoznaju niski (plitki) i visoki (duboki) reljef.

Nastavnik ili nastavnica objašnjava učenicima da će uzvišenja na reljefu oblikovati postupkom dodavanja gline ili plastelina, a udubljenja postupkom oduzimanja gline ili plastelina.

Istraživanje:

➔ Učenici se upoznaju s novim načinom kombinovanja materijala (pijeska i gline ili plastelina) eksperimentišući s njima.

Aktivnosti:

➔ Učenici oblikuju reljef svog zavičaja.

Na prvom dvočasu učenici oblikuju podlogu za reljef nanoseći sloj materijala koji odaberu (glinu ili plastelin), pokrivajući čitavu površinu kartona. Potrebno je da na pripremljenu podlogu ucrtavaju raspored uzvišenja i udubljenja kako bi lakše došli do rezultata.

Na drugom dvočasu učenici oblikuju reljef svog zavičaja gnječenjem, udubljanjem, dodavanjem gline ili plastelina na pripremljenoj podlozi.

Vrednovanje:

➔ Učenici uz pomoć nastavnika ili nastavnice izlažu reljefe na klupi i razgovaraju o načinima kako su oblikovali reljefe.

Vrednuje se sposobnost za obradu različitih površina od gline ili plastelina, kao i sposobnost razlikovanja plitkog i dubokog reljefa. Učenici objašnjavaju na koji su način oblikovali ispupčene i udubljene površine i objašnjavaju postupak oduzimanja i dodavanja materijala, kao i svrhu tih postupaka u oblikovanju željenih formi. Vrednuje se i kreativnost u izrazu, u smislu specifične i autentične realizacije oblikovanja reljefa.

SCENARIO 8 (4 časa)

PROSTOR

Prilog 15: *Piter Ajzenman, Maketa, Grad kulture, Španija, 2012* (str. 34)
 Prilog 16: *Piter Ajzenman, izvedeni objekat Grad kulture, Španija, 2012* (str. 34)

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- nabraja različitosti prostora i opisuje spoljni i unutrašnji prostor
- oblikuje različite prostorne oblike prema vlastitoj zamisli

Pojmovi:

spoljašnji prostor

Likovna sredstva i podloge:

čakalice, stripor, folija, celofan, karton, selotejp, ljepilo za papir, tanka žica, plastelin, štapići za roštilj, vata, školjke od jaja, grančice, trava, zemlja

Uvodne napomene:

➔ Za ovaj scenario potrebna su četiri časa. Preporučujemo da se izvodi nakon zadataka iz Udžbenika (str. 56). Učenici i učenice oblikuju prostor školskog dvorišta koristeći predmete iz svakodnevnog života. Na ovaj način osvježuju da recikliranjem mogu sačuvati životnu okolinu i stvoriti veoma kreativna i neobična djela. Mogu se podijeliti u četiri grupe. Jedna grupa oblikuje čitavu površinu dvorišta (teren) s ogradom, druga grupa prirodne oblike (drveće, travu, žbunje), treća grupa klupe i sportske poligone, četvrta grupa zgradu škole.

Motivacija:

➔ Nastavnik ili nastavnica pokazuje reprodukcije arhitekta P. Ajzenmana. Veće reprodukcije primjera mogu biti zakačene na tabli. Prostorni oblici, koji su uobičajeni u arhitekturi, uglavnom su geometrijski, što nije slučaj u ovom primjeru.

Objašnjavati učenicima i učenicama da je za planiranje objekata u prostoru potrebno obratiti pažnju na izgled terena na kome se gradi.

Potrebno je navesti učenike i učenice da razmišljaju o širokom izboru predmeta i materijala koje mogu pronaći u okruženju. Skrenuti im pažnju na to da svi materijali nijesu pogodni za oblikovanje geometrijskih formi.

Istraživanje:

➔ Učenici i učenice analiziraju sakupljene materijale i razmišljaju o tome na koji način mogu najbolje da oblikuju prostor i predmete u prostoru (zgrade, klupe, igralište, drveće u dvorištu).

Aktivnosti:

➔ Učenici i učenice oblikuju školsko dvorište praveći različite prostorne oblike (zgradu škole, klupe, igralište, trotoare, ogradu, drveće, travu) od različitih upotrebni materijala. Kombinuju prirodne i vještačke materijale (grančice, šišarke, travu, zemlju, pijesak sa čačkalicama, folijom, celofanom, kartonom, plastelinom, štapićima za roštilj, vatom, školjkom za jaja).

Vrednovanje:

➔ Učenici i učenice uz pomoć nastavnika ili nastavnice izlažu realizovanu maketu na klupi i razgovaraju o tome. Prave podjelu na geometrijske i prirodne oblike koje su koristili. Vrednuje se kreativnost u konstruisanju trodimenzionalnih oblika, kao i ošćaj/osjećaj za pripadnost prostornih oblika jednoj cjelini.

SCENARIO 9 (2 časa)

OBLIKOVANJE SCENSKOG PROSTORA

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- usvaja pojmove pozorište, pozorišna predstava, scena, scenograf/scenografkinja

Pojmovi:

pozorišna predstava, scena, scenograf/scenografkinja

Korelacija:

Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost

Likovna sredstva i podloge:

papir, karton, olovka, makaze, selotejp, ljepilo za papir, tempere, krep-traka, table stiropora, razni upotrebni predmeti dostupni u učionici, ali i u kući, koji su korisni za oblikovanje scenskog prostora (u zavisnosti od predstave koju su gledali)

Uvodne napomene:

➔ Ovaj scenario treba izvesti nakon zadatka iz Udžbenika. Predlažemo da učenici odgledaju predstavu u dječijem/dječijem pozorištu. Učenicima bi trebalo skrenuti pažnju da se koncentrišu na radnju predstave, kao i na to kako je oblikovana scena. Učenici donose od kuće različite upotrebne predmete, a nastavnik ili nastavnica četiri table stiropora.

Motivacija:

➔ Nastavnik ili nastavnica razgovara s učenicima o dječijoj/dječijoj predstavi koju su gledali, navodeći ih da objasne kako radnja utiče na oblikovanje scene. Koji su predmeti upotrijebljeni na sceni, i zašto? Nastavnik ili nastavnica objašnjava učenicima da scenografija mora biti oblikovana tako da prati radnju predstave, ali i da je glumcima pogodna za igru. Objašnjava im da su svi predmeti u funkciji radnje i glumačke igre. Učenici imaju zadatak da prostor učionice ili kabineta prilagode scenskom prostoru prilagođenom radnji predstave koju su gledali. Nastavnik ili nastavnica dijeli učenike u grupe.

Istraživanje:

➔ Učenici uz pomoć nastavnika ili nastavnice biraju upotrebne predmete iz kabineta ili učionice koji su odgovarajući (vezani) za radnju predstave. Nakon toga razvrstavaju materijale koje su donijeli, a od kojih će oblikovati scenu.

Aktivnosti:

➔ Učenici u grupama realizuju date zadatke i oblikuju scenu po predstavi koju su gledali u dječijem/dječijem pozorištu. Grupe učenika rade djelove scenografije koje će na kraju spojiti u jednu cjelinu – scenografiju. Na taj način učenici će kabinet ili učionicu pretvoriti u scenski prostor.

Vrednovanje:

➔ Nastavnik ili nastavnica započinje razgovor o pozorištu. Učenici objašnjavaju pojmove: pozorište, glumac, scena, scenografija. Potom komentarišu oblikovanu scenu. Vrednuje se način na koji su učenici oblikovali prostor i shvatili njegovu namjenu u odnosu na tekst predstave. Takođe se vrednuje kreativnost pri odabiru upotrebnih predmeta u oblikovanju scenografije.

SCENARIO 10 (4 časa)

IZRADA MATRICE

Ciljevi:

Učenik ili učenica treba da:

- razumije pojam štamparstva (grafika)
- umije da vrednuje značaj reproduktivnoga rada

Pojmovi:

Štamparstvo (grafika), matrica, otisak, umjetnička grafika

Likovna sredstva i podloge:

tri bijela papira bloka br. 5, olovka, makaze, deblji karton za matricu veličine bloka br. 3 ili 4, kartoni različite teksture, ljepilo za papir, boje za štampu (bilo koja gušća boja, toner, tempere), deblja četka za nanošenje boje i kašika za otiskivanje boje

Uvodne napomene:

➔ Kako je potrebno vrijeme za izradu matrice kao i sušenje ljepila i boje, ovaj scenario zahtijeva četiri časa. Na prvom dvočasu učenici pripremaju matricu od kartona, kao i papire koje će koristiti za štampu. Na drugom dvočasu, na već pripremljenu matricu, nanose boju i otiskuju.

Motivacija:

➔ Nastavnik ili nastavnica razgovara s učenicima o principima štampe. Podseća/podsjeća ih da je svaki otisak umjetničke grafike djelo za sebe iako izgleda približno isto. Upućuje učenike da naprave skicu jednostavnih oblika koje će ritmički poređati i štampati. Tema može biti Zvezdano nebo.

Nastavnik ili nastavnica razgovara s učenicima o izgledu zvijezda na nebu, njihovom rasporedu i boji koju će koristiti za štampu. Skreće im pažnju na odnose svijetlo–tamno, tj. na svijetle zvijezde na tamnom nebu.

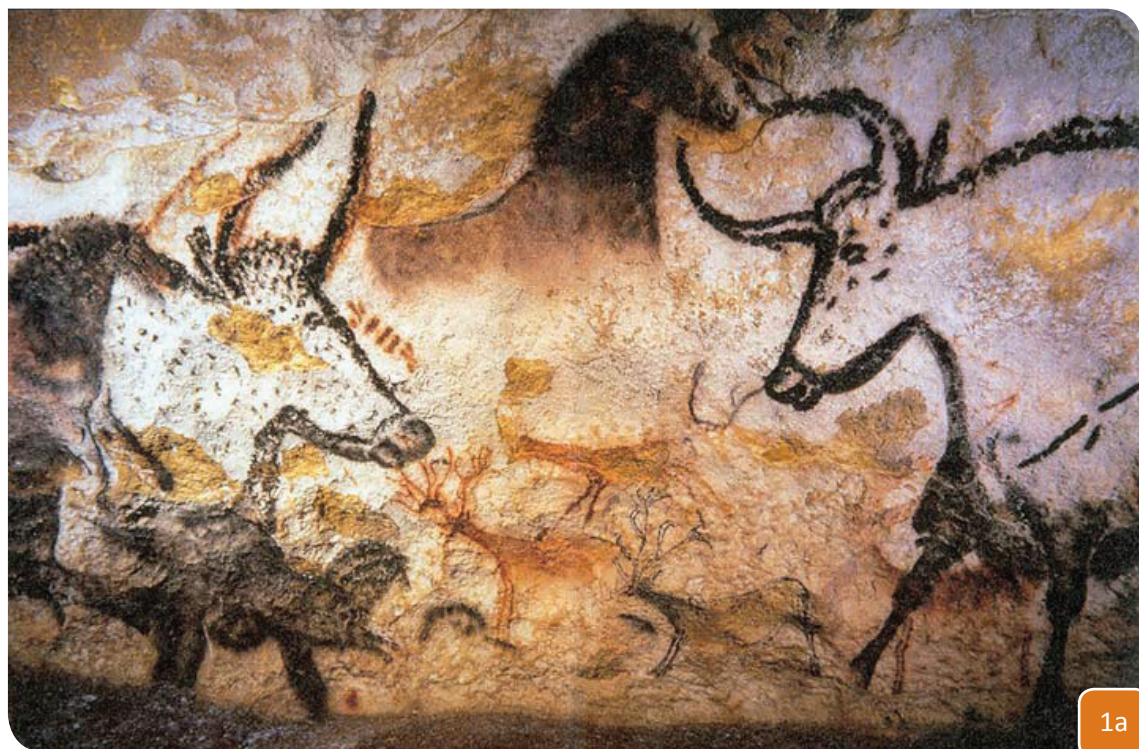
Aktivnosti:

➔ Na prvom dvočasu učenici prave matricu za grafiku na temu Zvezdano nebo. Oni će od kartona makazama izrezati zvijezde različitih oblika i veličina. Na kartonu veličine bloka br. 3 ili 4 ritmički raspoređuju izrezane oblike na osnovu skice ili direktno i zatim ih lijepe. Gotovu matricu ostavljaju da se suši. Nakon toga učenici pripremaju tri podloge za štampu tako što na bijelim listovima bloka br. 5 premazuju crnom bojom površinu veličine matrice (blok 3 ili 4) i ostavljaju da se suše.

Na drugom dvočasu učenici debljom četkom nanose boju na zvijezde, na matrici. Preko matrice postavljaju crnu površinu papira za štampu i otiskuju. Otiskivanje se može izvesti tako što se papir sa poleđine pritiska rukom ili, recimo, kašikom. Ostavljaju otisak da se suši. Premazuju istu matricu nanovo bojom i otiskuju na drugi papir. Kad se otisak osuši, učenici potpisuju gotove grafike.

Vrednovanje:

➔ Nastavnik ili nastavnica uz pomoć učenika postavlja potpisane otiske na tablu ili klupu ako se otisci nijesu sasvim osušili. Svaki učenik ili učenica može imati po nekoliko otisaka. Učenik ili učenica bira svoj otisak koji je uspješniji i objašnjava zašto misli da je bolji, i tako shvata značaj reproduktivnog rada. Nastavnik ili nastavnica razgovara s učenicima o procesu izrade grafike, provjeravajući grafičke pojmove koje su usvojili.

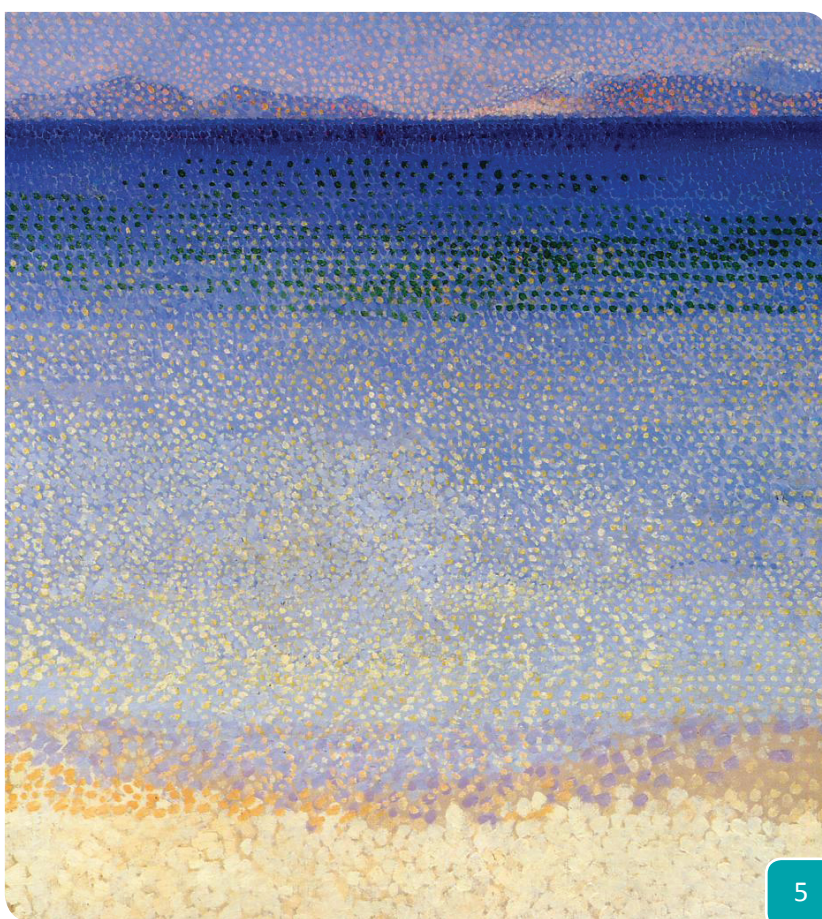
PRILOZI – CRTANJE

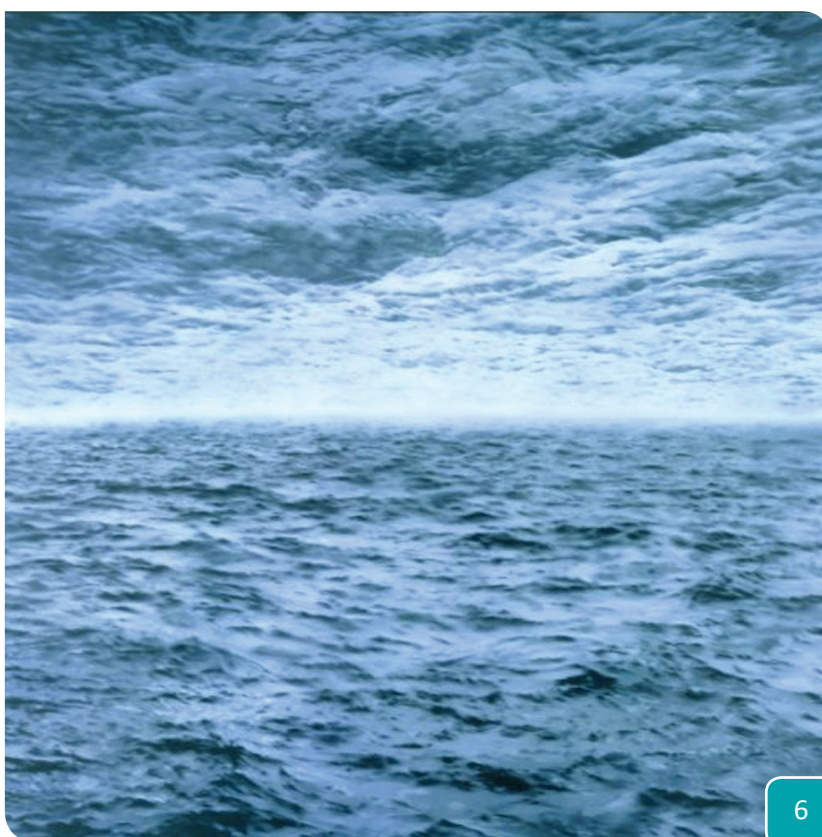

4

PRILOZI – SLIKANJE

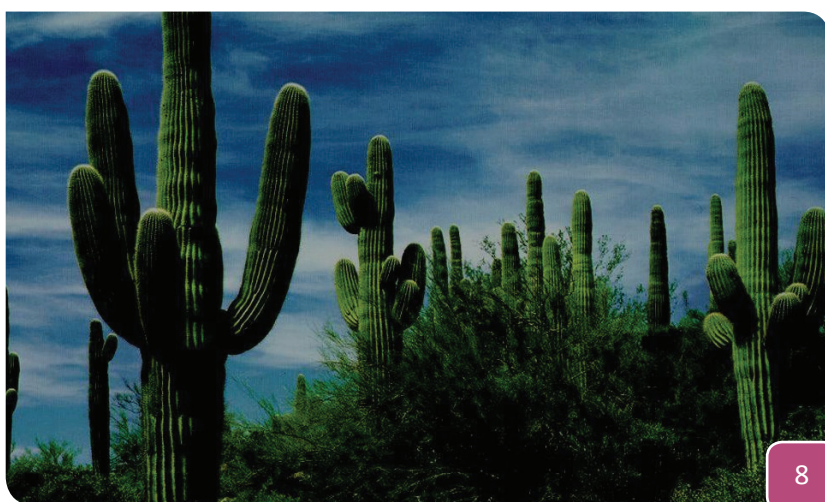
5

6

7

8

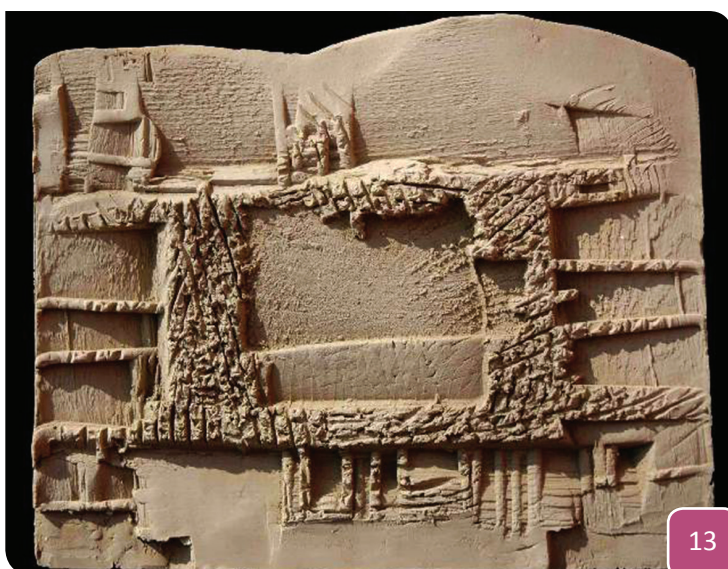

9

12

13

14

LITERATURA

1. Sretko Divljan, Ljubiša Andrejević: *Metodika nastave likovne kulture i likovni tipovi učenika*. Učiteljski fakultet, Jagodina, 2003.
2. Bogumil Karlavaris: *Metodika likovnog vaspitanja*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984.
3. Dobrila Belamarić: *Dijete i oblik*, Školska knjiga, Zagreb, 1987.
4. Bogumil Karlavaris i saradnici: *Likovno vaspitanje danas*. Kulturni centar, Novi Sad, 1971.
5. Bogumil Karlavaris: *Likovno vaspitanje, priručnik za nastavnike osnovne škole*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1986.

